Laçın Azərbaycan xalqının yaddaşında yalnız bir coğrafi məkan deyil, həm də milli kimliyimizin, mənəvi irsimizin və qürur tariximizin ayrılmaz parçasıdır. Uzun illər işğal altında qalan bu qədim diyar xalqımızın yaddaşında nisgil, hüzn və eyni zamanda ümid kimi yaşayırdı. 2020-ci ildə Müzəffər Ali Baş Komandan, cənab Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qazanılan tarixi Zəfər nəticəsində Laçının Azərbaycana qaytarılması təkcə ərazi bütövlüyümüzün bərpası deyil, həm də illərdir həsrətini çəkdiyimiz torpaqlara Böyük Qayıdışın başlanğıcı oldu. Bu qayıdış milli iradənin, xalq həmrəyliyinin və dövlətin güclü siyasi iradəsinin təcəssümü kimi tarixə düşdü.

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Layihə çərçivəsində

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin dəstəyilə "İşğaldan azad olunmuş ərazilərə "Böyük Qayıdış"" istiqaməti üzrə layihə çərçivəsində hazırlanıb.

Laçının azad olunması uzun illər işğal altında qalan şəhər və kəndlərimizə həyatın yenidən qayıdışı üçün qapı açdı. Bu torpaqların azad edilməsi ilə birlikdə Azərbaycan dövləti işğaldan zərər çəkmiş ərazilərdə genişmiqyaslı bərpa və yenidənqurma prosesinə başladı. İnfrastrukturun tamamilə dağıdıldığı bir məkanda müasir yaşayış məntəqələrinin, yolların, enerji xətlərinin və sosial obyektlərin qurulması həm böyük texniki, həm də iqtisadi güc tələb edirdi. Buna baxmayaraq, Azərbaycan bu çətin tarixi missiyanı böyük qürur və əzmlə həyata keçirməyə başladı. Çünki məqsəd yalnız torpağı azad etmək deyildi - məqsəd bu torpağa həyatı, insanı, səsi və gələcəyi qaytarmaq idi.

sahələrdə yeni layihələrin həyata keçirilməsi Laçının iqtisadi həyatını canlandırır və bölgədə məşğulluğun artmasına səbəb olur.

Böyük Qayıdış prosesi davam edir və bu prosesin mərkəzində Laçın xüsusi yer tutur. Gələcək illərdə Laçın daha da inkişaf edəcək, yeni layihələr reallaşacaq, daha çox ailə doğma yurduna qayıdacaq. Azərbaycan xalqı üçün Laçın təkcə bir şəhər deyil, həm də mübarizənin, səbrin, iradənin və qələbənin simvoludur. Bu torpaq illərin ağrısını da yaşadı, illərin ümidini də daşıdı və bu gün illərin sevincini yaşayır. Laçına qayıdış yalnız fiziki qayıdış deyil - bu, xalqın ruhunun, yaddaşının, qürurunun və gələcəyinin qayıdışıdır.

Laçına Böyük Qayıdışın ikinci mərhələ-

yerlərinin sayı artacaq.

Laçının ikinci mərhələdə bərpasında sosial infrastrukturun gücləndirilməsi də mühüm rol oynayır. Artıq bölgədə yeni məktəblər, uşaq bağçaları, tibb mərkəzləri, gənclər evləri və digər sosial obyektlər inşa edilir. Bu obyektlər Laçına qayıdan ailələrin rahat yaşaması üçün vacibdir, çünki insanlar yalnız fiziki şəraitin deyil, həm də sosial xidmətlərin mövcud olduğu

şəbəkəyə inteqrasiyasıdır. Artıq bölgədə təkcə kənd təsərrüfatı və turizm deyil, həm də kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üçün yeni platformalar yaradılır. Dövlət tərəfindən təqdim olunan güzəştli kreditlər, vergi imtiyazları və biznes inkubatorları Laçında yeni sahibkarlıq təşəbbüslərini stimullaşdırır. Gənclər və orta yaşlı sakinlər üçün müxtəlif peşə hazırlığı kursları təşkil olunur ki, bu da onların iş tapması

Laçın artıq keçmişin ağrılarını arxada buraxaraq gələcəyin parlaq ümidinə çevrilib

Laçında aparılan bərpa işləri bu bölgənin strateji və mənəvi əhəmiyyətinə uyğun şəkildə planlaşdırıldı. Şəhərin və kəndlərin baş planları hazırlandı, yollar çəkildi, müasir kommunikasiya xəritəsi quruldu. Xüsusilə Laçın şəhərinin yenidən salınması Azərbaycanın bu ərazilərə münasibətinin simvoluna çevrildi. Müasir standartlara cavab verən yaşayış evləri, məktəblər, tibb məntəqələri, sosial obyektlər Laçının gələcəyinin hansı səviyyədə nəzərdə tutulduğunu aydın göstərirdi. Bu, sadəcə tikinti prosesi deyildi - bu, tarix boyu böyük çətinliklər görmüş bir diyarın yenidən dirçəlişi idi.

Böyük Qayıdış proqramı çərçivəsində Laçına ilk köçkünlərin qayıdışı həm emosional, həm tarixi, həm də siyasi baxımdan əlamətdar hadisə idi. Düz bir neçə onillikdən sonra doğma elinə, dədə-baba yurduna qayıdan insanlar üçün bu an təsvirolunmaz duyğularla yadda qaldı. Onların sevinci, göz yaşları, doğma torpağın daşını-kəsəyini öpən insanların görüntüləri xalqımızın yaddaşına əbədi həkk olundu. Bu qayıdış bir daha göstərdi ki, Azərbaycan xalqı heç vaxt öz torpaqlarını unutmur, heç nəyi taleyin ümidinə buraxmır və gec-tez haqq olan öz yerini tapır.

Laçının bərpası təkcə fiziki infrastrukturun qurulması ilə məhdudlaşmır. Burada mədəni irsin yenidən canlandırılması, tarixi abidələrin bərpası, bölgənin ekoloji tarazlığının qorunması da prioritet sahələrdəndir. Laçın təbiəti ilə məşhurdur və bu təbiətin yenidən əvvəlki kimi qorunması, çirkləndirilmiş meşələrin bərpası, su ehtiyatlarının mühafizəsi böyük diqqət tələb edir. Azərbaycan dövləti bu məsələyə xüsusi həssaslıqla yanaşır və Laçının ekoloji cənnət kimi yenidən formalaşmasına mühüm investisiyalar yatırılır.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərə Böyük Qayıdış, xüsusilə Laçına dönüş həm də sosial-siyasi əhəmiyyət daşıyır. Bu proses Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpasından sonra bölgədə uzunmüddətli sülhün və sabitliyin təmin olunması üçün əsas faktorlardan biridir. İnsanların öz yurdlarına qayıdışı, orada həyat qurması, iqtisadi fəallığın artması, demoqrafik tarazlığın bərpası bölgənin inkişafına mühüm təkan verir. Laçın bu baxımdan Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun strateji bölgələri üçün mühüm mərkəzlərdən birinə çevrilməkdədir.

Laçına qayıdan insanlar üçün yaradılan müasir şərait onların yeni həyat qurmasına geniş imkanlar açır. İstər kənd təsərrüfatı, istər turizm, istərsə də digər iqtisadi sahələrdə inkişaf potensialı Laçında genişdir. Xüsusilə kənd təsərrüfatı üçün əlverişli iqlim, turizm üçün füsunkar təbiət və tarixi abidələr bu bölgəni gələcəkdə Azərbaycanın ən cəlbedici məkanlarından birinə çevirəcək. Dövlətin dəstəyi ilə bu

si həm miqyas, həm də məzmun baxımından daha dərin və strateji xarakter daşıyır. Artıq ilkin infrastrukturun qurulması, yaşayış məntəqələrinin bərpası və sosial obyektlərin inşası ilə yanaşı, bölgədə uzunmüddətli inkişafın əsas istiqamətləri müəyyənləşdirilib. Bu mərhələdə məqsəd yalnız tikinti layihələrini həyata keçirmək deyil, eyni zamanda Laçının gələcək iqtisadi modelini formalaşdırmaq, bölgənin sosial strukturunu möhkəmləndirmək və burada dayanıqlı yaşayış üçün kompleks ekosistem yaratmaqdır. Çünki Böyük Qayıdışın həqiqi uğuru yalnız insanların torpağa qayıtması ilə deyil, həm də həmin torpaqda layiqli, təhlükəsiz və perspektivli həyat qurması ilə ölçülür.

İkinci mərhələnin əsas istiqamətlərindən biri Laçının iqtisadi potensialının reallaşdırılmasıdır. Bunun üçün kənd təsərrüfatı, heyvandarlıq, arıçılıq və turizm sektorları üzrə geniş araşdırmalar aparılmış, hər bir sahədə xüsusi inkişaf planları hazırlanmışdır. Laçın bölgəsinin iqlimi, torpaq strukturu və relyefi kənd təsərrüfatının müxtəlif sahələri üçün əlverişli imkanlar yaradır.

Turizm sektoru isə Laçının inkişafında xüsusi yer tutur. Bölgənin füsunkar təbiəti, dağları, meşələri, yaylaqları, tarixi abidələri buranı təkcə yerli turistlər üçün deyil, həm də beynəlxalq səviyyədə cəlbedici məkana çevirə bilər. Bu məqsədlə Laçında ekoturizm marşrutları planlaşdırılır, rekreasiya zonaları yaradılır, dağ turizmi üçün xüsusi infrastruktur qurulur. Qırxqız yaylağı, Qaragöl, turistik ənənələri ilə seçilən qədim kəndlər bölgənin gələcək inkişaf istiqamətləri arasında ön sıralardadır. Turizmin inkişafı həm iqtisadi gəlir gətirəcək, həm də bölgədə xidmət sahələrinin genişlənməsinə səbəb olacaq, nəticədə iş

məkanda uzunmüddətli məskunlaşmağa meyil göstərirlər. Xüsusilə təhsil sahəsində müasir standartlara cavab verən məktəblərin tikilməsi gənc nəslin yüksək səviyyədə inkişafı üçün geniş imkanlar yaradır. Eyni zamanda, mədəniyyət evlərinin, kitabxanaların, idman komplekslərinin inşası bölgədə ictimai həyatın canlanmasına xidmət edir.

Laçında aparılan ekoloji bərpa işləri bu mərhələnin olduqca önəmli istiqamətlərindən biridir. İşğal illərində ərazinin təbii sərvətləri ciddi ziyan gördü; meşələr qırıldı, su mənbələri çirkləndirildi, torpaq strukturu dəyişdi. Bu gün isə Laçın ekoloji baxımdan yenidən dirçəldilir. Meşələrin bərpası üçün xüsusi proqramlar həyata keçirilir, minlərlə ağac əkilir, su ehtiyatlarının təmizlənməsi və qorunması üçün irimiqyaslı layihələr hazırlanır. Flora və faunanın müxtəlifliyinin qorunması Laçının təbiətinin gələcək nəsillərə sağlam şəkildə çatdırılması baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Laçına Böyük Qayıdışın üçüncü mərhələsi artıq tam məskunlaşmanın, sosial həyatın bərqərar olmasının və uzunmüddətli inkişaf strategiyalarının reallaşdırıldığı bir dövr kimi səciyyələnir. Bu mərhələ əvvəlki iki mərhələdən fərqli olaraq, yalnız bərpa və quruculuğu deyil, həm də bölgənin inteqrasiya olunmuş regional mərkəzə çevrilməsi prosesini əhatə edir. Laçın tədricən yalnız doğma sakinlərin qayıtdığı bir məkan deyil, həm də iqtisadi, mədəni, sosial cəhətdən əhəmiyyətli bir mərkəz kimi formalaşmağa başlayır. Burada artıq həyatın ritmi stabilləşir, icmalar öz ənənəvi strukturunu bərpa edir və bölgə gələcəyə hesablanmış yeni funksiyalar alır.

Üçüncü mərhələnin ən mühüm istiqamətlərindən biri Laçının regional iqtisadi

və bölgənin iqtisadi həyatına qoşulması üçün mühüm addımdır. Bu proses Laçının iqtisadi fəaliyyətini daha dinamik edir və bölgə öz potensialını daha dolğun şəkildə reallaşdırmağa başlayır.

Bu mərhələdə Laçının logistika və nəqliyyat mərkəzi kimi formalaşması xüsusi diqqət mərkəzindədir. Şuşa, Kəlbəcər, Cəbrayıl və digər ərazilərlə bağlantını təmin edən yeni avtomobil yolları Laçının strateji əhəmiyyətini daha da artırır. Regionlararası ticarət əlaqələrinin gücləndirilməsi, nəqliyyat-kommunikasiya infrastrukturu Laçını ətraf bölgələr üçün mühüm tranzit nöqtəsinə çevirir. Yeni qurulan enerji xətləri, su təchizatı sistemləri və rəqəmsal infrastruktur bu inkişafın dayanıqlı olmasını təmin edir. Laçın artıq təkcə bərpa olunan bir ərazi deyil, həm də Qarabağ və Şərqi Zəngəzur inkişaf xəritəsində mühüm bir halqaya çevrilir.

Bu mərhələdə Laçında təhsil və elm sahəsində də yeni imkanlar açılır. Müasir məktəblərin, kolleclərin və təlim mərkəzlərinin yaradılması gənc nəslin yüksək səviyyədə təhsil almasına şərait yaradır. Gənclər üçün təşkil edilən innovasiya proqramları, startap layihələri və texnologiya yönümlü təlimlər Laçının gələcək inkişafına böyük töhfə verir.

Üçüncü mərhələ Laçının artıq təkcə bərpa edilən deyil, həm də inkişaf etdirilən bir bölgə kimi formalaşmasını sübut edir. Bu mərhələdə həyata keçirilən layihələrin hər biri uzunmüddətli perspektivə yönəlmişdir. Laçın gələcəkdə Azərbaycanın ən müasir, təhlükəsiz və iqtisadi cəhətdən dayanıqlı bölgələrindən birinə çevriləcək. Burada həyat ritmi yalnız yenidənqurma ilə məhdudlaşmayacaq, həm də davamlı inkişafla müşayiət olunacaq. Bu inkişafın təməlində isə Azərbaycan xalqının iradəsi, dövləti ilə birliyi və azad olunmuş torpaqlara olan sonsuz sevgisi dayanır.

Böyük Qayıdışın üçüncü mərhələsi göstərir ki, Laçın artıq keçmişin ağrılarını arxada buraxaraq gələcəyin parlaq ümidinə çevrilib. Bu torpaq yenidən nəfəs alır, yenidən yaşayır və yenidən xalqına qucaq açır. Qayıdan hər bir ailə, qurulan hər bir layihə, atılan hər addım Laçının tale kitabına yeni və ümid dolu səhifələr əlavə edir. Bu gün Laçın həm qələbənin, həm dirçəlişin, həm də gələcəyə inamın rəmzidir. Azərbaycan dövləti və xalqı bu torpağı bir daha heç vaxt tərk olunmayacaq, unudulmayacaq və taleyin ümidinə buraxılmayacaq şəkildə inkişaf etdirir. Gələcək nəsillər üçün Laçın müasir, firavan və güclü bir diyar kimi yaşayacaq və Böyük Qayıdışın ən möhtəşəm nümunələrindən biri olaraq tarixə düşəcək.

Yunis İSRƏFİLOV